

DOI: <https://doi.org/10.33216/1998-7927-2023-280-4-36-40>

УДК: 658.14:332.1

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД СТИМУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Осьмак Д.І., Кушал І.М.

FOREIGN EXPERIENCE IN PROMOTING INVESTMENT ACTIVITIES OF ENTERPRISES

Osmak D.I., Kushal I.M.

В статті розглянуто необхідність дослідження міжнародного досвіду стимулювання інвестиційної діяльності підприємств, класифікації інвестицій та інвестиційного потенціалу розвинутих держав. Визначено основні напрями стимулювання інвестиційної діяльності підприємств у економічно розвинутих державах, що мають позитивний досвід в сфері інвестування. Проаналізовано динаміку прямих іноземних інвестицій, як в економіку України так і з неї. Встановлено, що основними ефективними заходами в сфері стимулювання інвестицій є податкові інструменти і важелі. Означені основні проблеми, що впливають негативно на національний інвестиційний клімат: недостатній розвиток фінансового і страхового ринків, валютного регулювання, високий рівень корупції та складність процесів реєстрації та ліцензування, недоліки побудови національної податкової системи.

Визначено чинники впливу на ефективність стимулювання інвестиційної діяльності підприємств: форми, види, типи інвестицій; склад учасників інвестиційної діяльності та структура інвестиційного процесу. Означені основні стимули інвестиційної діяльності в світі: державна підтримка інвестицій, розвиток інноваційної діяльності, амортизаційне стимулювання і податкове стимулювання. Розглянуті міжнародні податкові інструменти стимулювання інвестиційної діяльності: пільги на реінвестування, інвестиційні надбавки, податковий кредит, вирахування і звільнення від сплати податків, податкові канікули, спеціальні інвестиційні резерви тощо. Узагальнено основні напрями стимулювання інвестиційної діяльності в країнах з розвинутою економікою і привабливим інвестиційним кліматом: використання податкових важелів і інструментів; захист прав інвесторів; обґрунтування інвестиційної політики і програми стратегічного

соціально-економічного розвитку держави; державна підтримка пріоритетних видів діяльності та виробництва; підтримка міжнародного інвестування.

Запропоновано шляхи і напрями стимулювання інвестиційної діяльності для підприємств України в повоєнний період: збільшення державної підтримки інвестицій в пріоритетні види діяльності, особливо інвестицій в науку і науково-дослідно, дослідно-конструкторські роботи.

Ключові слова: стимулювання, інвестиції, інвестиційна діяльність, підприємство

Вступ. Економічний розвиток держави знаходиться в прямій залежності від стану інвестиційного клімату сформованого урядом та закріпленого в програмі стратегічного економіко-соціального розвитку. Це твердження є очевидним і не потребує доказу. Але що саме необхідно запровадити і закріпити, які напрями і заходи інвестиційного розвитку для конкретної держави - це питання важливе і потребує глибокого і фундаментального дослідження. В цьому аспекті, особливого значення набуває зарубіжний досвід стимулювання інвестиційної діяльності підприємств, як держав зі схожим рівнем розвитку економіки, так і тих, що мають гарні наробки в цій сфері з позитивними результатами, так і досвід розвинутих держав, їх досвід в формуванні інвестиційного клімату на шляху до своїх досягнень в економіці.

Для сучасної України є важливим впровадити заходи щодо стимулювання інвестиційної діяльності для забезпечення

економічного зростання і як наслідок посилення оборонної спроможності в довгостроковій перспективі. Звісно, необхідно зазначити, що це складний і довготривалий процес, який неможливо реалізувати в один або два кроки. Він потребує серйозних наукових досліджень, застосування складних економіко-математичних розрахунків в межах пріоритетів та індикаторів розвитку, обраних при формуванні економічної політики держави.

Аналіз досліджень та публікацій. Питаннями стимулювання інвестиційної діяльності підприємств переймалися багато провідних науковців таких як Т. Бабійчук, Б. Вишивана, В. Геєць, А. Дамодаран, Н. Задорожня, Ю. Кіндзерської, В. Лещук, В. Махінчук, А. Мороз, С. Салакьюз, Д. Стоуелл та багато інших. Але, зважаючи на вагомий вплив геополітичного зовнішнього середовища на інвестиційну діяльність держави і як наслідок на інвестиційну активність підприємств, дослідження в цій сфері економіки необхідно проводити постійно, враховувати все ризики і розробляти механізм адаптації під мінливі умови господарювання.

Все це обумовлює **метупроведення дослідження** – визначення пріоритетів стимулювання інвестиційної діяльності підприємств України з урахуванням світового досвіду в повоєнний період.

Результати досліджень. Законом України «Про інвестиційну діяльність» закріплено, що: «інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, внаслідок якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект» [1].

Економічний словник дає таке визначення поняттю стимул (англ. stimulus) – спонування до дії, спонукальна причина. Структура системи – розчленування системи на групи елементів із вказівкою зв'язків між ними [5].

Стимулювання у формі спонукальних дій буде різнитись в залежності від форм, видів, типу інвестицій, складу учасників інвестиційної діяльності та структури інвестиційного процесу. Все це говорить про важливість дослідження класифікації інвестицій. На сьогодні, існує багато поглядів на класифікацію інвестицій, основні розмежування: споживчі, фінансові, виробничі; у майнові цінності, у фондові цінності.

Світова практика ведення бізнесу та інвестиційної діяльності в кожній державі має свої пріоритети і особливості, що склались під

впливом багатьох факторів зовнішнього і внутрішнього середовища господарювання та обраного напряму розвитку країни – від історичних до ресурсних – і відповідно в пріоритеті свої напрями стимулювання інвестицій.

Наразі, в Україні не має позитивного досвіду впровадження стимулів для інвестиційної діяльності, тому, саме зараз, необхідно звернути на це увагу і розробити певні заходи щодо повоєнного відновлення, визначення пріоритетів розвитку галузей економіки з урахуванням майбутнього забезпечення оборонної безпеки, сталого розвитку держави. Дослідження і вивчення світового досвіду в ретроспективі в цьому напрямі дозволить обрати заходи з стимулювання інвестиційної діяльності, які будуть найефективнішими для сучасного рівня економічного розвитку України з врахуванням міжнародної зацікавленості в повоєнному періоді.

До основних стимулів інвестиційної діяльності в світі відносять: державну підтримку інвестицій, розвиток інноваційної діяльності, амортизаційне стимулювання і податкове стимулювання. Слід відмітити, що податкові стимули в інвестиційній діяльності, хоча і є ефективними, а також і є ризиковими, оскільки виникає можливість до податкових зловживань, потребують розробки механізму впровадження та адміністрування, мають вагому ціну, що пов'язано з вартістю податкового контролю.

Серед податкових інструментів стимулювання інвестиційної діяльності виокремлюють такі: пільги на реінвестування, інвестиційні надбавки, податковий кредит, вирахування і звільнення від сплати податків, податкові канікули, спеціальні інвестиційні резерви тощо.

На сьогодні динаміка прямих іноземних інвестицій має значні коливання і представлена в таблиці 1.

З наведених даних табл. 1 бачимо, що останнє десятиріччя коливання в обсязі прямих інвестицій в Україну мали значний рівень. Прямі іноземні інвестиції вийшли на довоєнний рівень (2013 р.) тільки у 2023 році і склали 4095 млн. дол. Значне зниження спостерігається у 2015 та 2022 роках, що пов'язано з бойовими діями і, як наслідок, нестабільністю в економіці. Також, неможливо заперечувати, що коливання рівня прямих іноземних інвестицій в Україні пов'язані з недостатнім розвитком фінансового і страхового ринків, валютного регулювання,

високим рівнем корупції та складністю процесів реєстрації та ліцензування, недоліками побудови національної податкової системи та ін.

Таблиця 1

**Прямі іноземні інвестиції в Україну,
млн. дол. США**

Рік	Прямі іноземні інвестиції в Україну		Прямі іноземні інвестиції з України		Сальдо	
	млн. дол.	абс.Δ	млн. дол.	абс.Δ	млн. дол.	абс.Δ
2012	8401	+1194	1206	+1014	+7195	2.6%
2013	4499	-3902	420	-786	+4079	-43.3%
2014	410	-4089	111	-309	+299	-92.7%
2015	-458	-868	-51	-162	-407	-236.1%
2016	3810	+4268	16	+67	+3794	+1032.2%
2017	3692	-118	8	-8	+3684	-2.9%
2018	4455	+763	-5	-13	+4460	+21.1%
2019	5860	1405	648	+653	+5212	+16.9%
2020	-868	-6728	82	-566	-950	-118.2%
2021	6687	+7555	-198	-280	+6885	+824.7%
2022	1152	-5535	529	+727	+623	-91.0%
2023	4095	+2943	6	-523	+4089	+556.3%

Джерело: [8]

Якщо будемо вивчати світовий досвід, то самим найпоширенішим інструментом стимулювання інвестиційної діяльності є інвестиційний податковий кредит – відстрочення або надання знижки з податку на прибуток від інвестицій у нові технології та інновації. Розмір інвестиційного податкового кредиту встановлюється у відсотках від вартості інвестицій і становить у розвинених країнах від 10-15% (Канада) до 100% (США) [6].

Основні інструменти стимулювання інвестиційної діяльності, які використовують економічно розвинені держави представлено в таблиці 2.

Серед економічно розвинутих держав: у Великобританії широко використовується стимулювання інвестицій у науково-дослідні, дослідно-конструкторські роботи шляхом зменшення оподатковуваних доходів підприємств на вартість зазначених інвестицій; У США та Канаді застосовують 20% податкової знижки на приріст інвестицій за умови, що додаткові інвестиції в НДДКР, на які поширюється пільга, не повинні перевищувати 50% суми витрат за певний період; французьке законодавство, передбачає що підприємства можуть зменшити суму податку на прибуток на 50% різниці між величиною інвестицій в НДДКР звітного року і середнім об'ємом інвестицій за два попередні роки. Ця пільга

дозволяє підприємствам компенсувати частину витрат на інвестиції з прибутку [6].

Але, не зважаючи на ефективність стимулювання інвестиційної діяльності за допомогою податкових інструментів на думку авторів необхідно поставити в пріоритеті державну підтримку і преференції, їх зв'язок з обраною соціально-економічною програмою розвитку держави, можливість певної адресності як для виду діяльності, регіону і суб'єкта господарювання, що розширює можливості держави, як і в підтримці об'єктивних потреб, так і в контролі цільового використання державних коштів.

Таблиця 2

Інструменти стимулювання інвестиційної діяльності підприємств розвинених держав

Держава	Інструменти стимулювання
Велико-британія	Диверсифікація регіональної структури залучення інвестицій, утворення вільних зон з пільговими умовами отримання віз і посвідки реєстрації для іноземних інвесторів, податкові важелі: податкові пільги на науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи (НДДКР), інвестиційний податковий кредит та прискорені норми амортизації
США	Система захисту прав інвесторів, стовідсотковий інвестиційний податковий кредит для енергетики, знижка з податку на прибуток для НДДКР і податкова знижка на приріст інвестицій, підтримка інновацій
Канада	Податкові важелі: інвестиційний податковий кредит, пільгові умови оподаткування активів, прискорена амортизація. Стимулювання здійснення НДДКР
Німеччина	Підтримка інновацій, зниження податкового тиску при здійсненні інвестиційної діяльності
Ірландія	Податкові важелі та інструменти: інвестиційний податковий кредит на рівні 100%; зниження ставка корпоративного податку для іноземних інвесторів до 12,5 %, а ставки з податку на прибуток для всіх до 10%; звільнення від сплати непрямих податків для підприємств, що створюють нові робочі місця в пріоритетних видах діяльності; скасування податку на прибуток для експортної діяльності та ін.

Джерело: узагальнено на основі [6]

Лідером, що має найпривабливіший інвестиційний режим серед розвинених країн, є Великобританія. Законодавство країни з інвестицій не встановлює будь-яких спеціальних обмежень щодо іноземних фізичних і юридичних осіб по володінню нерухомістю, розташованої в Великобританії; іноземні інвестори вільні у виборі місця вкладення свого капіталу на території країни. Також інвесторів приваблюють розмір ринку, політична і економічна стабільність, розвиненість інфраструктури [6].

Зрозуміло, що самим цінним досвідом для України з практики стимулювання інвестиційної діяльності будуть країни пострадянського простору. Одним із самих позитивним досвідом напевне володіє Польща, в якій застосували системне організаційно-економічних заходів, а саме: забезпечення дотримання діючих норм регулювання інвестиційної діяльності, створення сприятливого інвестиційного середовища в країні для іноземних інвесторів, використання коштів маркетингового «просування» для створення позитивного інвестиційного іміджу держави, система фінансової підтримки інвестицій Польщі, що стосується як інвесторів (у вигляді субсидій) так і місцевих органів влади (допомога в організації (поліпшенні) регіональної інфраструктури). Системою фінансової підтримки інвестицій Польщі передбачено, що інвестиції повинні забезпечувати впровадження нових технологій, що дозволяють виробляти сучасні конкурентоспроможні товари (послуги) та відповідають сучасним екологічним вимогам [7].

Все вище означене, дозволяє узагальнити основні напрями стимулювання інвестиційної діяльності, а саме:

- широке використання податкових важелів і інструментів;
- високий рівень захисту прав інвесторів незалежно від їх резидентності;
- реалізація і формування обґрунтованої інвестиційної політики і програми стратегічного соціально-економічного розвитку держави;
- державна підтримка пріоритетних видів діяльності та виробництва, що потребують оновлення основного капіталу;
- підтримка міжнародного інвестування.

Висновки. В ході дослідження встановлено, що основними інструментами стимулювання інвестиційної діяльності в розвинутих країнах є

податкові пільги, що безумовно необхідно використовувати при подальшому удосконаленні податкової системи України, в свою чергу, це дозволить також гармонізувати її до стандартів Європейського союзу і таким чином зробити більш привабливою національну економіку для міжнародних інвесторів. Особливу увагу також необхідно приділити державній підтримці інвестицій в пріоритетні види діяльності з огляду на розроблену соціально-економічну програму держави, а особливо інвестицій в науку і науково-дослідно, дослідно-конструкторські роботи.

Л і т е р а т у р а

1. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18 вересня 1991 р. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1991. № 47.
2. Данилишин Б. Щодо стану інвестиційних процесів в економіці України та шляхів їх активізації.
URL: https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/503439_s_hchodo_stanu_investitsiynih_protseviv.html
3. Льїна А. Державне стимулювання інвестиційного процесу.
URL: <http://visnik.knute.edu.ua/files/2016/03/6.pdf>
4. Свінцов О.М., Скірка Н.Я., Гаврилко П.П. Стимулювання інвестиційної діяльності: теоретичні аспекти. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 21.11.
URL: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2011/21_11/276_Swi.pdf
5. Завадський Й.С., Осовська Т.В., Юшкевич О.О. *Економічний словник*. Київ : Кондор, 2006. 355 с.
6. Гоцуляк Г.В. Інвестиційна політика розвинених країн в умовах становлення інноваційної економіки. *Ефективна економіка*. 2014. №9.
URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3330>
7. Руденко О.А. Особливості регулювання інвестиційних процесів та дослідження інвестиційного потенціалу в постсоціалістичних країнах. *Економіка і організація управління*. 2019. № 1 (33). с.85-91.
8. Офіційний сайт Міністерства фінансів України .
URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/>

References

1. Pro investytsiynu diialnist: Zakon Ukrainy vid 18 veresnia 1991 r. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR). 1991. № 47.
2. Danylyshyn B. Shchodo stanu investytsiinykh protseviv v ekonomitsi Ukrainy ta shliakhiv yikh aktivizatsii.
URL: https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/503439_s_hchodo_stanu_investitsiynih_protseviv.html

3. Iliina A. Derzhavne stymuliuvannia investytsiinoho protsesu.
URL:<http://visnik.knute.edu.ua/files/2016/03/6.pdf>
4. Svintsov O.M., Skirka N.Ia., Havrylko P.P. Stymuliuvannia investytsiinoi diialnosti: teoretychni aspekty. Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy. 2011. Vyp. 21.11.
URL:https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2011/21_11/276_Swi.pdf
5. Zavadskiy Y.S., Osovska T.V., Yushkevych O.O. Ekonomichnyi slovnyk. Kyiv : Kondor, 2006. 355 s.
6. Hotsuliak H.V. Investytsiina polityka rozvynenykh krain v umovakh stanovlennia innovatsiinoi ekonomiky. Efektyvna ekonomika. 2014. №9.
URL:<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3330>
7. Rudenko O.A. Osoblyvosti rehuliuвання investytsiinykh protsesiv ta doslidzhennia investytsiinoho potentsialu v postsotsialistychnykh krainakh. Ekonomika i orhanizatsiiaupravlennia. 2019. № 1 (33). S.85-91.
8. Ofitsiyni sait Ministerstva finansiv Ukrainy .
URL:<https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/>

Osmak D.I., Kushal I.M., Foreign experience in promoting investment activities of enterprises.

The article considers the necessity of researching the international experience of stimulating the investment activity of enterprises, the classification of investments and the investment potential of developed countries. The main areas of stimulation of investment activities of enterprises in economically developed countries with positive experience in the field of investment are determined. The dynamics of direct foreign investments, both in the economy of Ukraine and from it, are analyzed. It was established that the main effective measures in the sphere of investment stimulation are tax instruments and levers. The main problems that negatively affect the national investment climate are identified: insufficient development of financial and insurance markets, currency regulation, high level of corruption and complexity of registration and licensing processes,

deficiencies in the construction of the national tax system.

Factors influencing the effectiveness of stimulating investment activity of enterprises are determined: forms, types, types of investments; the composition of investment activity participants and the structure of the investment process. The main incentives for investment activities in the world are identified: state support for investments, development of innovative activities, depreciation incentives and tax incentives. International tax instruments for stimulating investment activity are considered: reinvestment benefits, investment allowances, tax credit, deduction and exemption from paying taxes, tax holidays, special investment reserves, etc. The main directions of stimulating investment activity in countries with a developed economy and an attractive investment climate are summarized: the use of tax levers and tools; protection of investors' rights; justification of the investment policy and program of strategic social and economic development of the state; state support for priority activities and industries; support of international investment.

Ways and directions of stimulating investment activities for Ukrainian enterprises in the post-war period are proposed: increasing state support for investments in priority activities, especially investments in science and scientific research, research and development works.

Keywords: stimulation, investment, investment activity, enterprise.

Осьмак Дмитро Ігорович – аспірант Східноукраїнського національного університету ім.В.Даля., м. Київ, вул. Іоанна Павла II, буд. 17, aspr-051-23-48@snu.edu.ua

Кушал Ірина Миколаївна – к.е.н., доцентка кафедри «Облік і оподаткування» Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля, м. Київ, вул. Іоанна Павла II, буд. 17, kushal@snu.edu.ua

Стаття подана 11.11.2023.